

PAPER DETAILS

TITLE: PROF. DR. NECAT BIRINCI ILE ALI NIHAD TARLAN HOCA ÜZERINE

AUTHORS:

PAGES: 5-12

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610994>

PROF. DR. NECAT BİRİNCİ İLE ALİ NİHAD TARLAN HOCA ÜZERİNE

Mülâkat: Doç. Dr. Sadık Yazar¹

Metne Aktaran: Rumeysa Bayram²

Sevgili hocam merhabalar, öncelikle öğrencisi olduğunuz Ali Nihad Tarlan'ın hocalığı ile ilgili söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Hoca ile nasıl ve ne zaman tanıştığınızı sorarak başlayalım isterseniz.

Evvela Hoş geldiniz, Ali Nihad Tarlan'ın ismini ben ilk defa lisedeyken edebiyat öğretmenim Reha Köseoğlu'ndan duymuştum. Reha Köseoğlu, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezundu. Ali Nihad Tarlan, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin ve diğer hocaların isimlerini ilk defa Reha Köseoğlu'ndan duymuştum. Tabi bu duyum sadece isim olarak idi. Onların ne kıratıda birer hoca olduğu, nasıl ders verdikleri, neler anlattıkları gibi alanlarda bilgimiz yoktu; fakat üniversiteye, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne geldiğimizde bu isimler şahsen bende vardı. Onlarla bizzat karşılaşınca çok mutlu oldum tabii ve "Ben bu ismi daha önce de duydum öğretmenimizden" deyince diğer arkadaşlarımızın arasında sanki bir öncelik sahibi olmuş gibi olduk.

O zamanlar Ali Nihad Tarlan Hoca'nın yaşlılık dönemleri miydi Hocam?

Hoca zannediyorum 1974 senesinde emekli oldu. Ben ise 1964 girişliyim. Yani hoca o zamanlar aktifti, sağlıklıydı. Hoca ile ilk defa biz İstanbul Üniversitesi Yahya Kemal amfisinde yaptığı bir derste tanışmıştık. Ders, Metin şerhi idi. Tabii biz birinci sınıftaydık. Dersimiz Cuma günü idi. Bu derste Hoca tahtaya bir beyit yazardı ve o beyti şerh ederdi. Üç saatlik bir süre zarfında hoca bu beyti anlatmaya başlardı, biz de not alırdık. Hocanın anlattığı öyle bir dünyaydı ki bizim görmediğimiz, bilmediğimiz, işitmediğimiz, lise kültüründen de çok ayrı. Bu anlatım bizi kelimenin tam anlamı ile efsunlu bir âleme çekerdi. Oradaki ne berk ne ıtr ne sevgilinin saç ne İsfahan depremi; bütün bunlar hocanın sözlerinden kulaklarımıza gelir geçerdi; ama doğrusu biz bunlara anlam da veremezdik. Yukarıda bir beyit vardı ve hoca onu kademe kademe anlatırdı.

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi.

² İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Şimdi hocanın demokratik tavrı, insan anlayışı, gençlere ve onların duygularına verdiği önemi göstermesi bakımından bir anekdotu anlatmak istiyorum. Biz altı yedi arkadaş, bunların bir kısmı şimdi Türkiye'nin üniversitelerinde profesör olarak görev yapmış ve emekli olmuşlardır. Bizim sınıftan 11 profesör çıkmıştır. 1964 girişli ve 1968'li mezunlardan, Ahmet Topaloğlu, Osman Fikri Sertkaya, Süreyya Ali Beyzadeoğlu, Şeyma Güngör, Önder Göçkün aklıma gelen isimlerdendir. Her neyse; biz Cuma namazına gidiyoruz ve hocanın dersini takip edemiyoruz. Bir hafta gidiyoruz bir hafta gitmiyoruz. Ne yapalım? O zaman Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü kata çıkmaya hakları yoktu, çıkamazlar. Bütün derslerimiz zemin kattadır. Yahya Kemal Amfisi, Fuzuli Amfisi, Abdülhak Hamit Amfisi ve bir de Onuncu Amfi dediğimiz bir amfi vardı. Dersleri oralarda yapar, oralarda dolanırdık. Ne yapalım diye düşünürken hocayla konuşma kararı aldık ve üç dört arkadaş birlikte üçüncü kata çıktık. Hocanın odasının kapısını çaldık. Hoca: "Hoş geldiniz çocuklar, buyurun evladım" diye bizi karşıladı. Biz de içeri girdik; ama durumu nasıl söyleyeceğiz? "Nedir arzunuz?" diye sordu. "Efendim, dersiniz 11.00 ile 14.00 arası olduğu için tam Cuma vaktine geliyor ve biz her dersinize gelemiyoruz. Cuma'ya da gitmek istiyoruz" dedik. Hoca: "Ya! öyle mi evladım ne yapalım sizin için?" dedi. O zamanlarda Cumartesi de mesai vardı. Cumartesi mesaisinin kalkması ermesi 1970'li yıllardan sonradır. Bu yüzden "Efendim" dedik "Cumartesi günü biz geliriz" Hoca: "Ya! öyle mi evladım, o zaman dersi cumartesiye alalım" dedi. Şimdi bu tavrı bir defa bizi Ali Nihad Tarlan Hoca'ya bağladı. Biz cumartesi günleri geliyorduk ve saat 09.00'da veya 10.00'da tam saati hatırlayamıyorum 12.00'ye kadar veya 13.00'a kadar metin şerhi dersi yapıyorduk. O zamanlar tabii Ali Nihad Hoca'nın şiir yazdığını, şiirleri olduğunu bilmiyorduk. Daha sonra bu şiirlerini bir kitapçık haline de getirmiştir, biz de sonraki dönemlerde okuduk. Bir gün yine metin şerhi dersindeydik. Hoca, tahtaya bir beyit yazdı ve anlatmaya başladı. Beyti tam hatırlamıyorum şimdi. Tam olarak zihnimde değil. Defterlerimde ve arşivimde olabilir ama çok sene geçti belki de kaybettim, belki de birine verdim. Çünkü ben eski edebiyatta iyi not tutardım. Muhtemelen eski edebiyattaki arkadaşlara vermiş olabilirim. Neyse, hoca tahtaya yazdığı bu beyti bir ders boyunca anlattı. Beytin, önce düz manasını, yani herkesin sözlüğe bakıp, sözlükten öğrenebileceği manalarını verirdi. Sonraki aşamaya "ikinci tabaka" der ve imaj manasını verirdi. Bu kısmı da yaklaşık 30 dakika boyunca anlatırdı. Üçüncü tabakaya gelindiğinde telmihlere, ne anlama geldiklerine değinilir. Diğer bir tabakada ise şiirin, zamanın tarihi ile ilintilerini kurardı. Böylece bir beyitteki beş ya da altı tabakayı, tabaka tabaka onun anlatımında görürdük. Tabii biz bu şiirleri anlamıyoruz o zaman, liseyi henüz yeni bitirmişiz. Reha Köseoğlu gibi iyi bir edebiyat öğretmeninden ders aldım; ama hocalar liselerde eski edebiyatı çok fazla öne çıkarmıyorlar, "Acem ve Arap edebiyatı taklididir" diyorlardı. Ama biz Ali Nihad Hoca'nın bu derin vukûfunu görünce hiç de öyle olmadığını, bu şiirlerin içinde Türklüğün ruhunun, zevkinin, tarihinin olduğunu görmüştük. Nihayet ikinci dersin ortasında, orta sıralardan bir arkadaşımız elini kaldırdı. O arkadaşımız, ihtiyatla söyleyebilirim, yanılmış da olabilirim Doğan Silleli olabilir. Silleli, Isparta'da meslek hayatını bitirdi, Bolvadin'de zannediyorum emekli olmuştu, inşallah sağlığı iyidir. O olduğunu tahmin ediyorum ama olmayabilir de. Hoca: "Buyur evladım" dedi. "Efendim" dedi ayağa kalktı tabii

Titrek bir sesle, sonuçta kolay değil Ali Nihad Tarlan Hoca'nın dersinde siz soru soracaksınız. Arkadaş: "Efendim, şair sizin düşündüklerinizi acaba düşündü mü?" diye sordu. Hoca: "Düşündü, düşündü" dedi. Silleli: "Efendim, bu kadar şeyi düşünebilir mi?", Hoca: "Düşündü evladım, düşündü. Düşündü de yazdı." Silleli, "Efendim, doğrusu ben bir şairin bu kadar bilgiyi bir araya getirebileceğine inanmıyorum". Tabi o zaman hepimiz daha müptedi olduğumuz için, cümleleri de bu kadar düzgün değildir belki. Bir de tabî "Ord. Prof." unvanlı bir hocanın karşısında ayaklarımız da titriyor, konuşma, soru sorma hususunda endişe ediyoruz. Bu soruya karşılık hoca: "Düşündü evladım düşündü; çünkü ben yazdım." dedi. Şimdi bu son derece önemli bir şeydir. Nitekim Fuzûlî'nin bir beyti, Şeyhî'nin bir beyti veya Bâkî'nin bir beyti de olabilirdi, zira onlarda da aynı derinlik var.

Bizim dönemimizde metin şerhi hocası olan Ali Nihad Tarlan'ın önemli bir vasfı da bilim hayatının ilk edebiyat doktoru olmasıdır.

Hocam yeri gelmişken, hala yayımlanmamış olan o doktora tezinden, size hiç bahsetti mi?

Hayır, bahsetmedi; fakat ben o tezi gördüm. Tez İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndedir. Böyle yayımlanmayan bazı tezler var. Mesela Ömer Faruk Akün de doktora tezini yayınlamadı. Tabî tezler genelde, o anda yayınlanabiliyorsa yayınlanıyor, daha sonra siz tezinizi aşıyorsunuz ve oradaki bilgileri artık yavan, eksik ve belki de biraz yanlış buluyorsunuz. Onun için de yayınlamaktan imtina ediyorsunuz. Ancak sıcağı sıcağına hemen o heyecanla yayınlanırsa bu iş olabiliyor. Çünkü her tez yeni bir yaklaşımdır ve bunun için de hemen yayınlanması lazımdır. Fakat aradan beş sene, on sene ya da yirmi sene geçtikten sonra, hele bir de Ali Nihad Tarlan ve Ömer Faruk hocalar gibi kendilerini çok geliştirmiş, çok değişik ufuklarda eser vermiş ve alanın en usta hocaları haline gelmiş kişiler olduktan sonra, o müptedi anlamında, daha doğrusu kendilerinin müptedi; fakat bizlerin halen başarılı ve son derece mükemmel bulduğumuz eserlerini yayınlamaktan imtina ediyorlar.

Bizim metin şerhi derslerimiz bu şekilde devam etti. Şerh meselesinin yanında bir de biz Ali Nihad Hoca'dan metin tamiri dersleri gördük. Metin tamiri, son derece önemli bir ders. Metin tamiri daha çok divanlar için söz konusu edilmiştir. Basım için de olabilir tabî; mesela yeni Türk edebiyatının öyle metinleri vardır. Diyelim ki siz *Tasvir-i Efkar* gazetesini tarayacaksınız, taramanızı yaparken bir tarafının katlandığını görürsünüz. O katlanan yerlerde de yazılar vardır ve okunamaz. Bu Nâmık Kemal'in bir makalesi olabilir, Ziya Paşa'nın bir mektubu olabilir, Ali Suavi'nin ya da o dönemin üdebasının bir metni olabilir. Bu katlanmış metnin, başka bir nüshası da yoktur. Sadece orada kalmıştır. Yazarın kendisi kitaplarına da almamıştır. İşte bu metni sizin, siyak u sibak kavramını da iyi bilerek tamir etmeniz gerekir.

Ali Nihad Hoca bize bu bağlamda temrinler yaptırırdı. Bazı divanlardan getirdikleri örnekleri tahtaya yazar; divanda olan şekli ile olmasa da kendisi bir eki veya bir kelimeyi çıkarır, bizim metni tamir etmemizi isterdi.

Divanlar deyince, bu mazmun meselesi divan şiirinde de yanlış anlaşılmıştır. Biz Ali Nihad Hoca'nın kendisinden bu bilgiyi aldık ama asıl mazmun

konusunu Mehmet Çavuşoğlu'nda gördük. Mazmun, kalıplaşmış söz falan değildir, derinlemesine anlam yüklenen şeylerdir. Onda aynı kavramları ifade etme zenginliği vardır.

Kelimenin sözlük anlamı da gözden kaçırılıyor hocam, “mazmun” aslında gizlenmiş bir şey demektir.

Evet, şimdi okudunuz mu bilmiyorum. Çavuşoğlu'nun "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar" diye çok güzel bir makalesi var. Türk Dili veya İ.Ü. Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı dergilerinden birisinde yayınlanmış olabilir, o yazıyı okuyun. Bir de Timurtaş'ın mazmun konusunda yazıları var, o da bu konuya işaret ediyor. Mazmunun asıl anlamının ne olduğunu biz bu iki hocadan gördük. Çavuşoğlu bizim dönemlerimizde yeni asistandı, biz ona "ağabey" derdik.

Diğer bir husus, Ali Nihad Tarlan'ın enteresan bir kültür coğrafyası vardır. Aslen Dağıstanlı olup eğitime başladığı yer Manastır'dır. Yani Hoca, Osmanlı coğrafyasının geniş bir kültür zenginliğinin içerisinde geliyor. Büyüdüğü yer ise İstanbul'dur. Dağıstan'dan zarafeti, iradeyi, gücü ve kararlılığı getiriyor. Manastır'dan Fransızca ve batıyı getiriyor. Rüstiye'de Fransızca eğitimi veren bir okulda Fransızca'yı görüyor. İstanbul'da Türklüğün Osmanlı asırlarında meydana getirdiği medeniyet zenginliğini kavlıyor. Farsçayı, İstanbul Darülfünunu Farsça bölümünde öğreniyor. Böylece Fransızca ve Farsça öğrenerek bir yandan doğu öbür yandan da batı kültüründen besleniyor.

Ali Nihad Tarlan Hoca'nın Arapçası var mıydı?

Tam bilmiyorum; ama Fars edebiyatını Farslardan çok daha iyi biliyor. Bizim mezun olduğumuz 1968’de, Hoca İran devletinin kuruluşunun 2500. yılı toplantılarına şeref misafiri olarak davet edilmiş ve Şah onu Fars diline hizmetlerinden dolayı ödüllendirmişti. Tabîî bizi asıl ilgilendiren Fars edebiyatına olan hizmetleri değil Türk edebiyatına olan hizmetleridir.

Bir taraftan da şunu takip etmek lazım; 1930'lu yıllar Divan şiirinin horlandığı, terk edilmesi gerektiği, Türk şiiri olmadığı, Acem ve Arap taklidi bir şiir olduğu konusunda yoğun propagandaların ve baskıların yapıldığı, ders kitaplarından, müfredattan bunların tamamen kaldırılması gerektiği ve hatta sadece ders kitaplarından değil insanların zihninden de böyle bir edebiyatın kaldırılması gerektiği iddia edilen bir dönemdi. Bu iddialara karşılık Ali Nihad Tarlan Hoca, bilimsel çalışmalarıyla klasik Türk şiirinin varlığını, önemli bir edebiyat örneği olduğunu, dünyanın en zengin şiir atmosferini ortaya koyduğunu söyleyip bunları da şerh eden bir bilim adamı olarak büyük hizmetlerde bulunmuştur. Yani bugün klasik Türk şiiri, bu kadar geniş alanda kendisinden söz ediyor, düşünülüyor, yorumlanıyor, izah ediliyor; fikir, düşünce ve kültür alınacak bir kaynak olarak benimseniyor ise bunu sağlayanlar Ali Nihad Tarlan Hoca ve onun yetiştirdiği öğrencilerdir. Yani dolayısıyla Ali Nihad Tarlan Hoca'dır.

Öte taraftan Ali Nihad Tarlan'ın kendisi bir ekoldür; fakat onun meselelere baktığı noktadan hangi talebesinin baktığı hususunda doğrusu çok açık şeyler söyleyemiyorum. Zira benim uzmanlık alanım Yeni Türk edebiyatı sahasıdır. Mesela Kaplan Hoca deseniz ben sayarım size, Kaplan Hoca ekolü nasıldır,

nasıl devam etmektedir diye; ama Tarlan Hoca'nın öğrencileri hakkında pek bir fikrim yok. Mesela Ali Nihad Tarlan Hoca'yı en yakından takip eden Mehmet Çavuşoğlu çok erken yaşta vefat etti. Çok erken vefat etmesi, onun daha da gelişmesini engellemiştir. Çünkü Çavuşoğlu'nun kendisi de sanatkârdı. Ali Nihad Tarlan Hoca da sadece kuru bir âlim değildi, kelimelerin yalnızca dünyasını vermekle kalmıyor, onların dünyasında oluşan ruhu ve o ruhun bir kültürün içinden nasıl çıkıp geldiğinin işaretlerini veriyordu. Şerh dersinde, Doğan Silleli'nin sorduğu soruya Ali Nihad Tarlan Hoca'nın verdiği cevap bunun izahını veriyordu: "Düşündü evladım, düşündü. Çünkü ben yazdım." diyordu. Bunu basit olmayan bir geometrik yapıya benzetebiliriz. Yahya Kemal'in Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiirini hatırlayın:

"Bir zamanlar hendeseden âbide zannettimdi

Kubben altında bu cumhûra bakarken şimdi"

diyerek anlattığı Süleymaniye Camii’ni Yahya Kemal, bir zamanlar hendese, geometrik bir yapı zannediyor; fakat “Bir ruhu olduğunu sonradan görüyorum” diyor. Bu bağlamda Ali Nihad Tarlan Hoca’nın da klasik Türk şiirine yaklaşımı, kelimelerin dünyası içinde olan bir yorum ve anlayış değil, oradan doğan veya oraya yansıyan ruhun genişliğini ve atmosferini vermesi bakımından önemlidir. Ben bunu ailenin bağlı olduğu kültürün geliştiği yer, yani Dağıstan’dan, Manastır’a ve merkez olarak İstanbul’a gelmesine bağlıyorum.

Bu arada tabîî bu cumartesi dersleri devam etti. Biz dördüncü sınıfa geldiğimizde o notlarımızı yeniden okumaya başladık. Öncesinde üçüncü sınıfta iken; o zaman sertifika vardı ve eski Türk edebiyatından Ali Nihad Hoca bizi sınava alacaktı. O zamanlar derste anlatılanları pek kavrayamadığımız için not tutarak söylediklerini zapt ettiğimiz defterler bizim için önemli oldu. Neyin ne anlama geldiği işaretini o zaman anlamaya başlamıştık. Tabîî bu, aradan iki senelik bir devre geçtikten sonra ancak mümkün olmuştu.

Bir de ikinci sınıfta iken *Şeyhî Divanının Tetkiki* vardı. Bu Fuzûlî şerhinden önceydi ve hocanın ilk önemli eseri idi; fakat kitabın şartı ile dersin şartları birbirine uymazdı. Sonuçta kitapta daha sınırlısiniz, ama derste bir sözün büyüü sizi yeni keşiflere doğru götürebilir. Ali Nihad Hoca bu tahtaya yazdığı veya kendisinin kürsüdeyken okuduğu beyit, kitap ya da metin her ne ise bizim de önümüzde olurdu. Onu açıklarken kitabına yazmadığı bazı şeyleri de derslerinde bize verirdi.

Peki Hoca bunu yaparken metinler arası gidip gelir miydi? Şeyhi Divanını Tetkik'te mesela Selman-ı Sâvecî'ye değiniyor.

Elbette, Fars edebiyatıyla ve Arap edebiyatıyla gidiş gelişler yapar, kaynakları verirdi. Biz o derste Şeyhî'nin kaynaklarının Fars edebiyatına bağlı olduğunu öğrenmiştik. Türk edebiyatı da daha sonra klasik Türk şiirinin Şeyhî'den yürüdüğünü söylemiştir. Aynı dönemde yaşamış olan Ahmedî'den yürümüş olsaydı daha milli, daha yerli bir edebiyat olabileceğini de söylerdi. Yani Ahmedî daha yerli unsurları ele alıyor. Bu durum şuna da bağlanabilir; Şeyhî bu fetret devrinde Mehmet Çelebi'ye bağlıdır. Ahmedî ise, mağlup bir şehzade olan Süleyman Çelebi etrafında olduğundan pek itibar görmemiş, daha dar bir konumda kalmış gibi görünüyor. Bazı edebiyat tarihçileri “Klasik şiir

“Buyrun evladım” der ve sizi dışarıya davet ederdi. Ben de öyle bir sınav olmuştum.

Taktie de dikkat etmesi çok önemli bir husus, zira bu artık kaybolan bir kültür oldu.

Geçen gün radyoda bir eğitimci hoca “kâfi” (كافي) diyeceği yerde kef ile, “kâfi” (قافي) diyor. Ali Nihad Hoca’nın dersinde Türkçeye aykırı herhangi bir şey duyamazdınız. O dönemin bütün hocaları böyleydi, Kaplan Hoca, Muharrem Ergin bu hususta son derece titizlerdi. Bir telaffuz yanlışlığı dahi affedilmezdi.

Hocanın çok iyi talebelerinden birisi de İsmail Erünsal’dır. İsmail Erünsal daha sonra arşivcilik alanında gelişti ama Ali Nihad Hoca’nın iyi yetişmiş talebelerinden birisidir. Amil Çelebioğlu çok erken vefat etti. O da hocanın iyi bir talebesiydi. Aynı şekilde Harun Tolasa, o da çok erken vefat etti. Dikkat ediniz, hep erken vefat etti diyorum. Dolayısıyla Ali Nihad Tarlan ekolünü nerden takip edeceğiz? Günay Kut var bir de, fakat o, hocanın yanından erken ayrıldı. Günay Kut daha çok Fahir İz’in yanında idi; ama yine de Ali Nihad Hoca’yı iyi bilirdi.

Günay Hanım orada iken siz de karşılaştınız değil mi?

Evet, evet Günay Hanım seminer derslerine gelirdi. Bize Fahir İz’in *Eski Türk Edebiyatında Nesir* kitabını okuturdu. Çavuşoğlu da şiiri okuturdu. Çavuşoğlu Ali Nihad Hoca’yı, Günay Hanım da Fahir İz’i takip ederdi.

Peki Hocam, yazma eser kütüphanelerine hiç beraber gittiğiniz oldu mu, ya da gittiğini gördünüz mü?

Hayır, birlikte gitmedik, kütüphanelere gittiğine de rastlamadım, çünkü şahsen benim düşüncem yeni Türk edebiyatı sahasında çalışmak idi. Dolayısıyla bizim yazma barındıran kütüphanelerle fazla ilgimiz olmadı.

Şunu eklemem gerekir, o dönemin hocaları tek yönlü değillerdi. Mesela 1930’lu yıllara göre Abdülhak Hamit üzerine yazılmış, Namık Kemal üzerine yazılmış en önemli makaleler Ali Nihad Tarlan’ındır. Hocanın konferansları, klasik Türk şiiri ve yeni Türk edebiyatı heyecanı, bu kültürü geliştirmiştir. Yani tek yönlü değildi. Mesela Mehmet Kaplan yeni Türk edebiyatı hocası idi; ama derslerine destan devrinden başlardı. Metin şerhini ve metin şerhi meselesini iyi bilirdi. Ali Nihad Tarlan’ın bu ekolü, Kaplan Hoca’ya gelebilir, çünkü bir anlamda metin şerh ediliyor, şiir tahlilleri dediğimiz şey de odur.

Ali Nihad Hoca, klasik Türk şiirinin incelenmesinde batının bilimsel metodunu getirmiştir. Kendisinden önce gelen Necmettin Halil Onan, İsmail Habip Sevük, Ali Ekrem, Hikmet Ertaylan gibi isimlerin klasik tarzını aşıyor ve batının metodik yaklaşımını getiriyor.

